

УДК 711.424.2:725.945

ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙН-СЕРЕДОВИЩА ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ БАТУРИНА ЗАСОБАМИ МОНУМЕНТАЛЬНО- ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

ПАВЛЕНКО Володимир, ЗАВАЦЬКИЙ Сергій, САВЧЕНКО Олена
Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, Україна
s.zavatski@gmail.com

Надано результати дослідження етапів відродження дизайн-середовища історичної частини міста Батурина. Представлено хронологію організації масштабних реставраційних та відновлювальних робіт зі створення художньо-патріотичних образів пам'яток історії. Показано послідовність формування дизайн-середовища в центрі Батурина та на території Державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» засобами монументально-декоративного мистецтва.

Ключові слова: монументально-декоративне мистецтво, дизайн-середовище, реставраційні роботи, історичний центр Батурина, скульптурні композиції.

ВСТУП

Монументально-декоративне мистецтво є потужним засобом увічнення й збереження історичної пам'яті нації, який позитивно впливає на пробудження національної та історичної самосвідомості сучасних українців. Досвід дизайн-проектування об'єктів архітектурно-історичної спадщини національного масштабу, до яких відноситься і Батурин, є надзвичайно корисним для успадкування і реалізації в інших історичних місцях України. Батуринський історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» з усіма його експозиціями сьогодні є одним з найкращих туристичних центрів Лівобережної України.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою представленої роботи є визначення етапів відродження дизайн-середовища історичної частини Батурина, опис організації та виконання широкомасштабних дизайнерських робіт зі створення парку сучасної скульптури європейського рівня і світового значення в пам'ять про трагічні події 1708 року та героїчну боротьбу українців за свою незалежність.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Становлення державності України у період з 1669 до 1708 рр. тісно пов'язане з Батурином, як містом-резиденцією гетьманів Лівобережної України. Розвиток міста як гетьманської столиці відбувався за декілька етапів, кожний з

яких відзначався активною державотворчою діяльністю відомих гетьманів. Найвищого розвитку місто зазнало за гетьманства Івана Мазепи (1687–1708 рр.). Однак після укладання українсько-шведської угоди (1708 р.) російські війська на чолі з О. Меншиковим захопили Батурин і знищили місто разом з його мешканцями [1]. Наступний етап розвитку Батурина починається з 1750 р., коли гетьманом України стає Кирило Розумовський, який у 1752 р. розпочинає будівництво палацово-паркового комплексу своєї резиденції.

Розвиток міста на сучасному етапі пов'язаний з прийняттям комплексної програми збереження пам'яток Державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» і розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури Батурина, починаючи з 2003 р.

Одним із перших монументальних пам'ятників, встановлених у квітні 2004 р. у пам'ять про жертви Батуринської трагедії 1708 р., був кам'яний хрест висотою 11 м і вагою 53 т (рис. 1). Автори проекту – народний художник України А. Гайдамака і заслужений скульптор України М. Обезюк.

Широкомасштабні роботи з реставрації палацового комплексу і розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури Батурина відбувалися за підтримки державно-приватного партнерства в період 2005–2010 рр. Перед архітекторами, скульпторами, будівельниками і реставраторами було поставлено завдання сформулювати навколо історичних пам'яток гармонійне дизайн-середовище у комплексі з оновленням інженерних мереж, інфраструктури та благоустроєм всього міста. З метою реалізації поставлених завдань було організовано проведення міжнародного скульптурного симпозиуму «Батурин-2008» в селищі Седнів Чернігівського району. Симпозиум мав на меті створення парку сучасної скульптури європейського рівня і світового значення у пам'ять про трагічні події 1708 р. У симпозиумі взяли участь відомі скульптори та художники України, США, Канади та Грузії. Головним завданням митців було створення унікальних авторських високохудожніх експозицій. Всього було виконано 24 авторські кам'яні композиції, більшість з яких встановлено на території Державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця». Виникла також ідея монументально увічнити пам'ять борців за незалежність України та видатних гетьманів на новій площі (рис. 2а), яка згодом отримала назву «Майдан Гетьманської слави».

Внутрішній простір Цитаделі закритий з північно-західної сторони, західної і частково східної сторін дерев'яними оборонними стінами зі сторожовими банями. З північної, північно-східної – дерев'яним оборонним частоколом і високими схилами по їх контуру. Територія цитаделі з вдало розміщеними відбудованими історичними будівлями є чудовим прикладом реконструкції дизайну історичного середовища (рис. 2б). На жаль, у зв'язку з відсутністю коштів на території цитаделі не було встановлено скульптурну композицію «Козацька доля» висотою 4,5 м (рис. 3а). Тематика скульптури та її композиційне рішення було запропоноване заслуженим художником України, скульптором Є. Карповим і народним художником України, графіком С. Якутовичем.

Практично в геометричному центрі Майдану, розмірами 255 на 150 метрів, вирішили встановити скульптурну композицію «Гетьмани. Молитва за Україну». Монументальна група складається з п'яти постатей українських гетьманів, в часи яких Батурин був столицею України (рис. 3, б). Скульптурна композиція демонструє єдність думок гетьманів про соборність України, над ними – Свята Покрова – захисниця Українського козацтва.

Рис. 1. Хрест на території Цитаделі Батуринської фортеці

а
Рис. 2. Макет загального вигляду Майдану Гетьманської слави (а) та внутрішнього простору цитаделі Батуринської фортеці (б)

а

б

в

Рис. 3. Скульптурні композиції: а – «Козацька доля» – модель (Карпов Є.); б – «Гетьмани. Молитва за Україну» (Мазур Б. і Мазур М.); в – «Мати. Сини мої соколи» (Мазур Б. і Мазур М.)

На площі також встановлено скульптурну композицію «Мати. Сини мої соколи» (рис. 3в), висотою 3,5 метри. Тут скульпторами було враховано межі чіткої видимості подібності обличчя (13 висот розміру фігур скульптури) [2]. На подвір'ї археологічного музею, біля цитаделі, встановлено скульптуру «Джерело» скульптора Гвелесіані Іродіона (Грузія).

На території Батурина загалом розміщено 16 скульптурних композицій, які було створено в період міжнародного симпозіуму. Монументально-декоративні композиції надали міському середовищу нового естетичного

звучання, як у загальній вуличній мережі, так і окремих відкритих і закритих міських середовищах [3]. Споглядання художніх образів, втілених у камені, діє як сенсibilізатор людської пам'яті про славні історичні і трагічні події, пов'язані з містом та його мешканцями, нагадує про героїчну боротьбу тисяч захисників Батурина, які віддали своє життя за незалежність, світле майбутнє України.

ВИСНОВКИ

Авторські роботи скульпторів України зайняли почесне місце в комплексі історичних об'єктів і стали гідною окрасою національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця». Вони гармонійно вписались у дизайн-середовище історичної частини міста Батурина та позитивно вплинули на розширення туристичних маршрутів. Вивчення досвіду формування міського середовища Батурина є корисним для розвитку теорії і практики монументально-декоративного мистецтва України та підготовки архітекторів і дизайнерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павленко С. Загибель Батурина 2 листопада 1708 року. ВД "Києво-Могилянська академія", 2008. 268 с.
2. Артамонов В. А. Город и монумент. Москва: Стройиздат, 1974. 224 с.
3. Павленко В. В., Завацький С. В. Реконструкція цитаделі батуринської фортеці. *Матеріали тез доповідей X міжнародної науково-практичної конференції "Комплексне забезпечення якості технологічних процесів та систем"* (29–30 квітня 2020 р.). Чернівці: ЧНТУ, 2020. Т. 2. С. 84–87.

PAVLENKO V., ZAVATSKI S., SAVCHENKO O FORMATION OF THE DESIGN ENVIRONMENT OF THE HISTORICAL CENTER OF BATURIN BY METHODS OF MONUMENTAL AND DECORATIVE ART

The results of the study of the stages of revival of the design environment of the historical part of the city of Baturin were provided. The chronology of events on the organization of large-scale restoration and reconstruction works on the creation of artistic and patriotic images of historical monuments was presented. The sequence of formation of the design environment in the center of Baturin and on the territory of the State Historical and Cultural Reserve "Hetman's Capital" by methods of monumental and decorative art was shown.

Key words: *monumental and decorative art, design environment of the historical center of Baturin, sculptural compositions.*